УДК 378.036 = 161.2

Оксана Сивик, *аспірантка кафедри математики та методики викладання математики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ КЛАСИЧНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглядається поняття естетичного виховання студентів, та вплив класичної української літератури на виховання естетичної культури та естетичного світогляду студентів.

Ключові слова: *естетичне виховання студентів, естетична культура, класична українська література, естетичний світогляд.*

В статье рассматревается понятие эстетического воспитания студентов, а также влияние классической украинской литературы на воспитание эстетической культуры и эстетического мировозрения студентов.

Ключевые слова: *эстетическое воспитание студентов, эстетическая культура, классическая украинская литература, эстетическое мировозрение.*

The article examines the notion of the students aesthetic education and the impact of classical Ukrainian literature on updringing of the students aesthetic culture and aesthetic conception of the world.

Key words: *students aesthetic education, aesthetic culture, classical Ukrainian literature, artistic image, aesthetic conception of the world.*

Постановка проблеми. Система вищої школи України на межі тисячоліть переживає різноспрямовані реформи, котрі покликані підготувати висококваліфікованого спеціаліста та сформувати особистість майбутнього фахівця. Для цього потрібне усвідомлення його особистого буття, оцінка надбань національної культури, шляхів її розвитку та збагачення. У зв'язку з цим важливе значення набуває система естетичної освіти, куди включені естетична культура і естетичне виховання студентської молоді. На даному етапі ця проблема наповнюється новим змістом та потребує подальшого розвитку.

Процес естетичного виховання потребує цілеспрямованого формування якостей всебічно розвиненої особистості, що дає можливість сприймати їй природні та соціальні реалії, діяти та творити відповідно до загальнолюдських ідеалів гармонії та краси. Водночас це процес формування цілісного сприйняття і правильного розуміння прекрасного в мистецтві та дійсності; здатність до творчого самовиявлення притаманного особистості. Однак ця здатність вимагає свідомого, цілеспрямованого, планомірного і систематичного розвитку.

Основою, на якій має здійснюватися естетичне виховання є певний рівень художньо-естетичної культури особистості, її здатності до естетичного освоєння дійсності. Він повинен досягатися завдяки розвиткові всіх компонентів естетичної свідомості (почуттів, поглядів, переживань, оцінок, смаків, потреб та ідеалів), так і в розвитку вмінь і навичок активної перетворюючої діяльності в мистецтві, праці, побуті, людських взаєминах. Формування в молоді певної системи художніх уявлень, поглядів, які зможуть допомогти їм виробити в собі дійові критерії естетичних цінностей, готовність та уміння вносити елементи прекрасного у своє життя, починається із сприймання оточуючого.

Зміст естетичного виховання має розкриватися через формування естетичного: сприйняття, ставлення, почуття, судження, ідеалу, смаку та діяльності.

Аналіз останніх публікацій. Наявність численних наукових праць свідчить про те, що проблеми естетичного виховання досліджували як і раніше, так і тепер, коли ця тема стала особливо актуальною. Більш конкретно аналізували питання естетичного виховання школярів І. Зязюн, Н. Митропольська, Д. Джола, Г. Шевченко, О. Дем'янчук, А. Капська та інші. Філософсько-естетичні апекти цієї проблеми розглядаються в наукових працях Ю. Борєва, М. Киященка, В. Ядова, І. Гончарова. Психологічні аспекти естетичного виховання розкрили Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, Б. Теплов. Саму теорію естетичного виховання досліджували такі вчені, як А. Макаренко, В. Сухомлинський, В. Розумний, Ю. Борєв, А. Зись, М. Киященко. Вони визначили основні поняття, на котрі потрібно спиратися при побудові основ естетичного виховання.

Проблеми естетичного розвитку і виховання студентської молоді аналізували У. Суна, В. Толстих, О. Лармін, А. Черненко та інші. Питання естетичного виховання у вищій школі досліджували А. Алексюк, В. Кудін, О. Щолокова,

© О. Сивик, 2010

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

Г. Падалка, С. Мельничук, Т. Кутузова, О. Рудницька та інші.

Окремими проблемами естетичної культури особистості займалися такі зарубіжні і вітчизняні вчені, як М. Аріарський, І. Петрова, Т. Загадарчук, І. Єскіна та інші.

Мета статті. Здійснити аналіз проблем естетичного виховання студентської молоді засобами класичної української літератури та виявити пробіли і запропонувати шляхи активізації цього процесу в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Зі зростанням рівня естетичного розвитку особистості і суспільства, здатністю людини відгукуватися на прекрасне і діяти за законами краси закономірно пов'язують прогрес людства в усіх сферах життєдіяльності та найрезультативніші виявлення творчої енергії і ініціативи людей, що наочно подано в різноманітних досягненнях світової культури. Саме тому в останні роки зросла увага до проблем теорії і практики естетичного виховання як найважливішого способу ставлення до дійсності, засобу морального і розумового виховання, і як наслідок – формування всебічно розвиненої, духовно збагаченої особистості.

Система естетичного виховання покликана навчити бачити зростаюче покоління прекрасне навколо себе, у навколишній дійсності виступає цілеспрямованим, організованим і контрольованим процесом художньо-естетичної освіти й розвитку молоді на усіх рівнях виховного процесу від дошкільного закладу і до студентської аудиторії.

Естетичне виховання студентів спрямоване на формування творчо активної особистості, здатної сприймати, відчувати, оцінювати прекрасне, трагічне, комічне, потворне в житті і в мистецтві, жити і діяти "за законами краси". Естетичне виховання інтенсифікує розвиток самосвідомості, сприяє формуванню соціальної позиції, заснованої на гуманістичних цінностях; гармонізує емоційно-комунікативну сферу особистості. Метою естетичного виховання є продовження формування в студентів уміння бачити, відчувати, розуміти і створювати красу [3, 284].

Багато дослідників і сьогодні зводять естетичне виховання до художнього. Але естетичне – ширше за обсягом і включає в себе як художнє, так і трудове, моральне, політичне виховання. Можна стверджувати, що художнє виховання досягається в процесі еволюції особистості з раннього дитинства, коли ще вона сама не вміє осягнути цінності художніх надбань. А пізніше, коли їй відкривається таємниця читання, книга стає супутником всього її життя. Велика поширеність і величезний вплив – найважливіші характерні особливості літератури.

Художня література має величезну всепроникаючу здатність. Вона охоплює найрізноманітніші сфери людського життя, проникає в думку і почуття людини, може допомогти зрозуміти і описати її найскладніші, найтонші переживання. Нема таких явищ життя, яких не відображала б художня література. Її герої – робітники, інтелігенти, вчені і художники – люди найрізноманітніших професій і видів діяльності. Людина – головне в будь-якому літературному творі, через неї письменник розкриває всю складність, всю різноманітність дійсності [7, 383].

Видатний учений А.В. Гулига у своїй праці "Що таке естетика? зазначає, що "особливість літератури як виду мистецтва в її доступності й безмежності розповсюдженості: де людина, там і книга" [6, 173].

Друга особливість літератури – близькість до понятійного мислення. Це найбільш "комунікативний" вид мистецтва, який більш чітко, ніж інші, формулює думку. Мова – витвір історії, незмінний засіб людського спілкування, що виробилось у ході соціального розвитку і стало могутнім її стимулом. Слово вимовлене і написане здатне викликати переживання краси. Саме тому література служить основою ряду інших мистецтв. Театр починається з п'єси, кіно – з літературного сценарію, опера й балет – з лібретто.

Проза і поезія – два основні різновиди літератури. У минулому поезією називалась вся художня література. Пізніше цим терміном стали визначати літературу у віршах, що мала ритм і рифму, протиставляючи її прозі, що являє собою звичайну, неорганізовану мову. Хоча цей поділ і відносний, але іноді гарна проза звучить віршовано і діє на людину, як поезія [6, 173].

Художні твори впливають на естетичне виховання молоді через образи персонажів. Літературний образ позбавлений наочності, виникає на основі певних характеристик і створюється уявою. Він має дві протилежні і разом з тим дві взаємозумовлені сторони: конкретність, тобто живе відтворення у формах самого життя, і узагальнення. Перша сторона літературного образу сприймається безпосередньо. Читаючи, студенти уявляють персонажів, про яких пише автор, спостерігають зображені в творі події. Друга – розкривається через міркування, роздумування над прочитаним. А під час повноцінного творчого читання обидві сторони художнього образу сприймаються нероздільно і тим самим впливають на формування естетичних смаків студентської молоді.

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ КЛАСИЧНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Вивчення художньої літератури передбачає єдність емоційно-естетичного сприйняття й осмислення літературного образу, злиття в свідомості студента логічного й почуттєвого, понятійного й образного [2, 176]. В істинному мистецтві зміст і форма художнього образу злиті воєдино. Художній образ виникає на основі тих образів, які створюються органами почуттів, точніше двома їх видами – зоровим і слуховим. Первинний чуттєвий образ – результат роботи органів почуттів. Художній персонаж – творіння творчого мислення, уяви й естетичної культури, він відрізняється від первинного перш за все своєю емоційною насиченістю, що робить його здатним викликати переживання краси. Він неповторний і, тим не менше, являє собою стійке утворення: він живе у віках. У художній літературі це образи людей, природи, цілого народу, алегоричні образи тварин, тобто всього об'єктивного світу. Саме через образи люди знайомляться з минулим свого народу, з добром і злом, з красивим і потворним, з моральним і аморальним [6, 173].

Але і саме поетичне слово може глибоко зворушити читача, збудити в нього нові думки і почуття, і треба, щоб ці думки були мудрими, а почуття благородними. Тому таке важливе значення для формування світогляду молодої людини мають її читацькі інтереси.

Необхідно підкреслити, що основною функцією художнього твору за В. Іванишиним: "є саме естетична функція, яка полягає у наданні читачеві неповторної естетичної насолоди, насолоди від спілкування з прекрасним. Художній твір повинен не просто задовольняти естетичні переживання людини, але при цьому робити її кращою, духовно багатшою, розвивати її внутрішній світ" [8, 79]. Тому кожна зустріч з літературним твором має вводити читачів у чудовий світ мистецтва, виховувати в них чуйність до прекрасного, навчати їх через емоційне сприймання створених письменником картин і образів, усвідомлювати важливі життєві закономірності та впливати на формування естетичної складової особистості.

Водночас художня література сприяє формуванню естетичних смаків. І як зазначає П. Білоус: "Художній смак – набута людиною здатність на основі задоволення чи незадоволення сприймати й оцінювати естетичні об'єкти" [1, 6]. Пам'ятки давньої української літератури слугують чинниками, що викликають естетичні відчуття на основі пізнання художніх творів вітчизняних літературних класиків, тому рівень естетичного виховання формується і під впливом попередньо набутих знань особистістю.

Майстерності свідомого читання, проникнення в ідейно-естетичний задум письменника необхідно навчитися. Кожного разу прочитаний твір повинен постати перед студентами як чудо поетичного таланту, як розчинене вікно в цікаве і хвилююче життя. Якщо молодь навчиться правильно відчувати естетичне в мистецтві і дійсності, то вона глибше відчує твори класичних письменників, і вивчаючи їх, усвідомить красу і силу створених позитивних образів. З почуттям гордості за рідний народ вони зрозуміють, що Ярема з "Гайдамаків" Тараса Шевченка, Кармелюк з однойменного оповідання Марка Вовчка, Жук з повісті Панаса Мирного "Товариші", Марко Гуща з повісті "Fata morgana" М. Коцюбинського, як і інші герої української класичної літератури, втілюють у собі кращі риси трудящої людини і є прикладом для подальшого вдосконалення особистості молодої людини.

Під час вдумливого і зацікавленого вивчення творів Тараса Шевченка, Михайла Коцюбинського як і інших письменників української класики, студент повинен усвідомити пафос їхньої творчості: оспівування трудового життя народних мас, їх боротьби проти гноблення, утвердження силою мистецтва високих соціальних і моральних ідеалів.

Творчість письменників-класиків пройнята палкою, пристрасною любов'ю до народу, сповнена гніву і ненависті проти його гнобителів. Провідні письменники підносили в своїх творах ідеї патріотичного служіння трудовому народові, самовідданої боротьби за його права. Окрилювала вона і прогресивних українських майстрів художнього слова. У творах Тараса Шевченка, Панаса Мирного, Івана Франка, Лесі Українки, Павла Грабовського й інших українських класиків звучав гнівний осуд під'яремних порядків минулого та палкий заклик до братерського єднання всіх трудящих з метою всебічного розвитку особистості.

Основним завданням літературного твору є постановка читання таким чином, щоб воно розвивало мислення і збагачувало почуття, формувало активне ставлення до навколишнього світу. Студенти повинні навчитись сприймати і осмислювати художній твір як факт мистецтва. Але цього не можна зробити без захоплення, без радісного відчуття краси, без сердечного хвилювання. Тільки через глибоке душевне зворушення, через емоційне переживання уява студентів відкривається назустріч виховному впливу літературного твору, вони навчаються цінувати літературу як джерело радості і натхнення [2, 176].

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

П. Білоус ставить запитання: "Що викликає у більшості людей естетичну насолоду? Що відбувається в душі читача, коли твір подобається йому? Звичайно, читачеві він може сподобатись передусім зображенням людських доль. Любов і ненависть, горе і радість героїв, їхні вчинки і сподівання, гострі життєві колізії – все це не може залишити читача байдужим. Таким чином для багатьох людей естетична насолода в принципі не відрізняється від тих переживань, які супроводжують їх у повсякденні. І мистецтвом слова вони назвуть ту сукупність засобів, які допомагають досягти контакту з усім тим, що цікаве у житті" [1, 5].

Висновки. Отже, естетичне виховання студентської молоді засобами класичної української літератури це є по-перше складний, системний, цілеспрямований процес, мета, завдання, зміст і методи якого визначаються, плануються та творчо реалізуються спеціально підготовленими педагогами для здійснення навчально-виховної діяльності, відповідно до завдань суспільства щодо формування підростаючого покоління; по-друге, він спрямований на формування естетичних якостей особистостей, а саме: здібностей сприймати, оцінювати та створювати прекрасне, умінь та навичок естетичної діяльності, художнього смаку та ін.; по-третє, естетичне виховання необхідно розглядати з одного боку, як головну складову процесу естетичного розвитку, а з іншого – як складову процесу загального розвитку особистості. Водночас із формуванням естетичних здібностей здійснюється розвиток сутнісних якостей особистості, які впливають на її становлення та подальший всебічний розвиток.

1. Білоус П. Навіщо література? //Українська мова та література. – 2005. – №38 – 39. – С. 5 – 7.

2. Бугайко Т.Ф., Бугайко Ф.Ф. Навчання і виховання засобами літератури. – К.: Радянська школа, 1973. – 176 с.

3. Виховна робота зі студентською молоддю: Навчальний посібник/ За редакцією Т.Ю. Осипової. – Одеса, 2006. – 284 с.

4. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. – Київ: Либідь, 2001. – 488 с.

5. Гулыга А.В. Принципы эстетики. – М.: Политиздат, 1987. – 286 с.

6. Гулыга А.В. Что такое естетика?: Кн. для учащихся. – М.: Просвещение, 1987. – 173 с.

7. Естетичне виховання. Навчальний посібник. – К.: Радянська школа, 1972. – 383 с.

8. Іванишин В.П., Іванишин П.В. Пізнання літературного твору. – Дрогобич: Відродження, 2003. – 79 с.

9. Степанишин В. Нові підходи до викладання української літератури // Дивослово. – 1995. – №1. – С. 44 – 46.

10. Чайковская В.И. О целостности этико-эстетического воздействия литературы на молодежь // Искусство и эстетическое воспитание молодежи. – М.: Наука, 1981. – С. 122 – 137.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2010

Джерела мудрості

"Є діла, які не меркнуть,
Є слава, яка не в'яне ,
Є люди, які втілюють у собі
Цілий світ розуму і добра..."

Народна мудрість

"Людина, – народжується на світ не для того, щоб зникнути безвісною пилинкою. Людина народжується, щоб лишити по собі слід вічний".

Василь Сухомлинський
видатний український педагог

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com